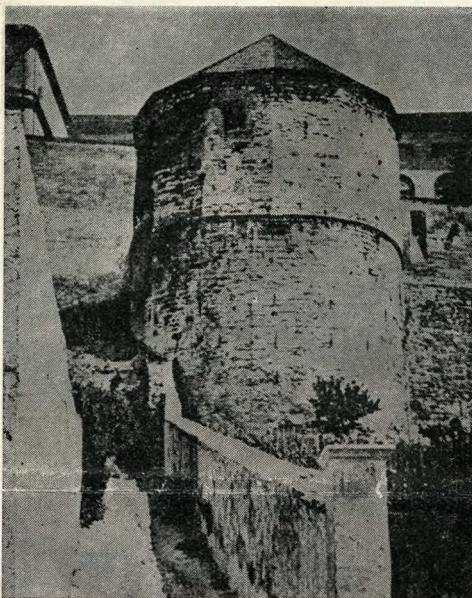

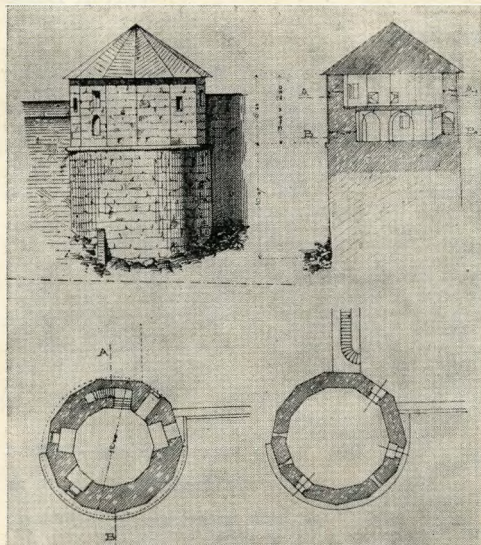
A budai vár délnyugati erősítési rendszeréhez tartozik az a hosszú folyosószerű falszoros, amelyet a törökök „Jeni mahallé”-nak (Új városrésznek) neveztek. Végét a „frengi kuleszi”, a mai Buzogány torony, míg az északi végét a Karakas pasa tornya zárta le. A törökök ezt a hosszú, magas falakkal határolt folyosót „Bölmének” nevezték. A legújabb irodalom a bölme szót „falszoros” néven ismeri.¹

A „Jeni mahallé”-t egy keresztfallyal két részre osztották. A déli falszorosban állt egykor a Murád pasa dzsámija, amely éppen úgy eltűnt a századok sodrában, akár csak társai.

Az északi falszoros végében állt Karakas pasa nevét viselő kis ágyútorony. Karakas Mehmed kétízben volt Buda kormányzója: először 1614-ben, majd másodszer 1618–1620-ig. Feltehető, hogy az utóbbi kormányzósága idején építette a nevét viselő tornyot, amelyet Buda utolsó ostrománál egyiptomi tüzérség védelmezett. A nevét

2. Karakas pasa tornya 1884-ben

1. Karakas pasa tornya a várhegy (Budapest, I.) nyugati oldalán (felmérési rajz 1884. évi lebontás előtt)

viselő tornyot megtaláljuk L. F. Marsigli török térképén.² Rövid kormányzósága idejéről egyetlen említésre méltó levél sem maradt ránk, csak kortársának, Kjatib Cselebi (1600–1658) a török polihisztor és történetíró által ismertetett jelentés, amelyet Isztambulba küldött. A jelentés nem a császári követek érkezéséről ad hírt, vagy éppen a végváriak „gonosz tette”-iről ad számot, hanem egy „égi tüneményről”. Az 1619 nyarán kelt levélben a következők olvashatók: „Magyarország északi részében, a Morva vidékén, a délutáni imádság után, Németország felől egy kerek, fekete felhő tűnt fel, amelyből vér esett, és egy nagy dörrenés után a felhőben kereszt alakban tűz látszott. Aztán az összehúzódt, majd nagy füst jött ki belőle, amely szétterjedt. S nyomban oly rémítő villámcsattanás történt, hogy akik hallották, megzavarodtak, még a künn levő állatok is térdre estek, s fejüket az égre emelve könnyörögtek, aztán pedig megvadulva szét-

3. Brocky Károly festménye Karakas pasa tornyáról

futottak, és sokat nem is lehetett megtalálni, elvesztek, elmenekültek. Ezután háromszor egymásután az égből oly nagy csattanás hallatszott, hogy a rettegéstől az emberek epéje megrepedt. A felhőből ezután kerek, fekete golyók hullottak, amelyek másfél rőfnyire betemetkeztek a földbe. Beszélik, hogy kiásták és megmérték őket, s három kantár súlyú is volt közöttük.” A tudós Kjatib Cselebi mikor elolvasta Karakas pasa naiv jelentését, mosolyogva a következőket jegyezte fel a jelentés margójára: „Sok ily csodás tünemény történt akkor a természetben, melynek oka a természet világát ismerők előtt nem titok.³ Karakas pasa a következő évben már kegyvesztetté vált (mazulla). Nevére csak az általa épített torony emlékeztet.

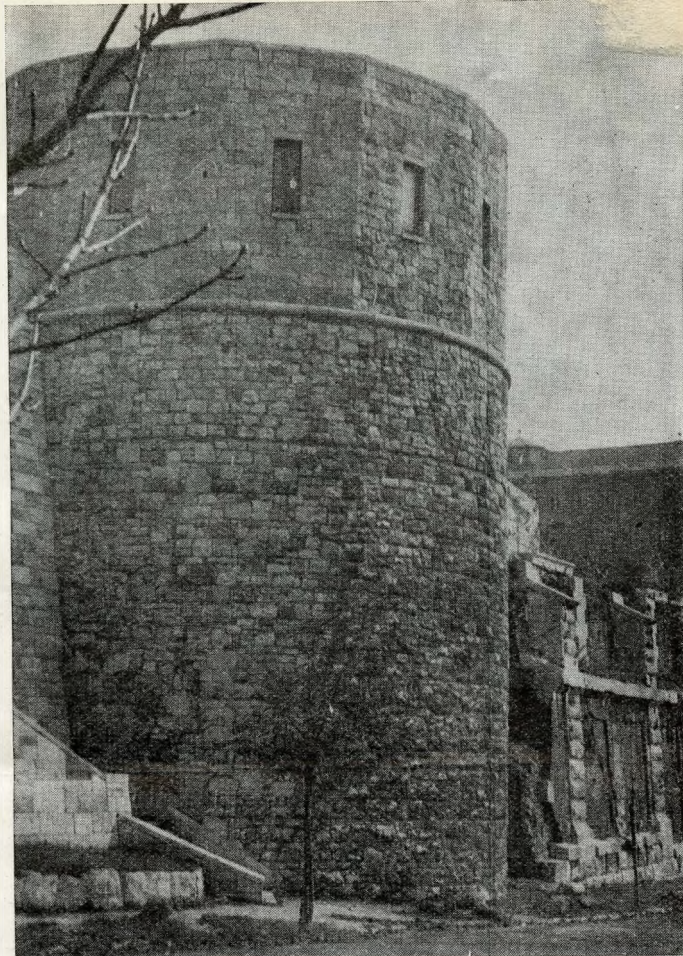
Nem lesz érdektelen megemlíteni, hogy a jól tájékozott Evliya, aki 1664-ben járt először Budán, teljesen megfeledkezett a szóban forgó toronyról, pedig a Jeni mahallé-ban is megfordult, amelyet a következőképpen ír le: „... a medence (sadirván) előtt van a Murád pasa dzsámija, kicsi, de szép művészi munka, minaréja kőből van. A dzsámi előtt nagy kapu van, amelyte Ogrun kapunak neveznek. Tíz lépésnyi lépcsőn a külvárosba lehet lemenni.”⁴ Amint látjuk, Evliya egyetlen szóval sem említette meg Karakas pasa

tornyának nevét, pedig a torony közel fél évszázad óta állt, és csak a múlt század végén — a Palota építése alkalmával — került csákány alá.

Mielőtt a tornyot lebontották volna, Hauszmann és Lux építészek pontos felmérési rajzot és egy fényképet készítettek róla. A két dokumentum egymást kiegészítve tájékoztat bennünket az egykori Karakas pasa tornyának formájáról és szerkezeti felépítéséről.⁵

Karakas pasa tornyának középkori eredetű, tömör alapja 12 m átmérőjű, míg a magassága 10 m. Ez a tekintélyes, faragott kővekből épített tömb, már meghatározta az építendő ágyútorony alapterületét. A meglévő köralaprajz-alap mestere az ismert minaréék 12-szög alaprajzát alkalmazta, jelezve annak eredetét. Ezt a megkülönböztetést húzta alá az övparkánnyal is. A faragott kőből épített, (6,20 m) magas torony első szintjén voltak az ágyúállások, erre utal a körítőfalak vastagsága. (2,7 m) Amelyben jól elfért az az egykarú lépcső, mely zárt térben, a felső szintre vezetett.

A felső szint körítőfalainak vastagsága már csak 1,10 m volt, itt, ezen a szinten helyezkedtek el az egyiptomi íjászok. Az ágyútoronyt a rajz sätortetövel ábrázolja, de nem valószínű, hogy a tető eredeti lett volna. A Karakas pasa ágyútorony közel

4. A helyreállított
ágyútorony
(A fényképek
a szerző felvételei)

két és fél századon át őrizte a „Jeni mahalle” biztonságát és nyugalalmát, mígnem csakány alá került (1884).

A Vár rekonstrukciója alkalmával az ágyútoronyt is helyreállították, pótolva a múlt nemzedékek mulasztásait.

Karakas pasa tornyának felmérési rajzain és fényképein kívül, egy festmény is felidézi az egykori műemléket: Brocky Károly (1807–1855) kevésbé ismert és méltányolt festménye. A szabadságharc előtt festett vászna északról ábrázolja a tornyot, de még támfalak nélkül, lejtős tereppel. A háttérben Tabán és a Gellért-hegy látszik, üdezőld környezetben. Neves festőink munkái közül már ismerjük

Mészöly Géza (1844–1887) 1871-ben festett képét Szigetvárról. A két kiváló művész festményével is hozzájárult a törökvilág műemlékeinek jobb megismeréséhez.

Molnár József

JEGYZETEK:

¹ Gerő László: Magyarországi várépítéset. Budapest, 1955.

² L. F. Marsigli: Jelentések és térképek. Budapest Régiségei 196.

³ Török történetírók, III. k. Bpest. 1916. Kjatib Cselebi Fezlikjéből. Ford. Karácsoni Imre. 373. o.

⁴ Evljija Cselebi: Magyarországi utazásai. Budapest, 1904. 240. o. Ford.: Karácsoni I.

⁵ Hauszmann—Lux: A királyi vár építéstörténete. M. M. E. E. 1900. 22. o.